

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αρ. Φακ.: 7.1.19.1/16
Αρ. Τηλ. : 22800665
Αρ. Φαξ : 22428277
E-mail : dde@moec.gov.cy

3 Σεπτεμβρίου, 2013

ΕΠΕΙΓΟΥΣΑ

Διευθυντές/Διευθύντριες
Δημοτικών Σχολείων

Θέμα: Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση

Αναφορικά με το πιο πάνω θέμα, και σε συνέχεια της σχετικής, μέχρι σήμερα, εφαρμοζόμενης πολιτικής, σας πληροφορώ ότι, στη Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης, έχει συσταθεί «*Επιτροπή Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης*», με στόχο, αφενός, τη μελέτη και παρακολούθηση της υφιστάμενης εκπαιδευτικής πραγματικότητας και, αφετέρου, την περαιτέρω στήριξη των εκπαιδευτικών και των σχολικών μονάδων για συναφή ζητήματα, με αναβαθμισμένο και συνεχώς εκσυγχρονιζόμενο χαρακτήρα. Ως γνωστό, το Υπουργικό Συμβούλιο, τον Ιούλιο του 2008, ενέκρινε το «*Κείμενο Πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*», το οποίο αποτελεί τη βάση για την προώθηση της ομαλής ένταξης των αλλόγλωσσων παιδιών στο Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού υιοθετεί το διαπολιτισμικό μοντέλο, στο πλαίσιο των παιδαγωγικών προσεγγίσεων και πρακτικών που προωθεί και της ευρύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής του, θεωρώντας ότι αυτό αποτελεί την αποτελεσματικότερη εκπαιδευτική στρατηγική, που μπορεί να συμβάλει στην αλληλοαποδοχή, στην καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης και στην εξάλειψη αρνητικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων μεταξύ των παιδιών. Η φιλοσοφία που διέπει την πολιτική ένταξης των υπηκόων χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των υπηκόων τρίτων χωρών στο εκπαιδευτικό σύστημα συνοψίζεται στους πιο κάτω στόχους της προσπάθειας για εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού μας συστήματος:

- Δημοκρατικό σχολείο που ενσωματώνει και δεν αποκλείει. Αυτό σημαίνει ισότητα ευκαιριών για πρόσβαση, συμμετοχή, επιτυχία και εσωσχολική «*μεταχείριση*», με σεβασμό στη διαφορετικότητα και στην πολυπολιτισμικότητα του μαθητικού πληθυσμού, καθώς και στις ατομικές ανάγκες.
- Σχολικό σύστημα/παιδεία που αναγνωρίζει και αποδέχεται πλήρως τη διαφορετικότητα, τον πλουραλισμό (πολιτιστικό, γλωσσικό, θρησκευτικό) και την πολλαπλή νοημοσύνη.

2. Η ομαλή ένταξη των αλλόγλωσσων παιδιών στη σχολική μονάδα και, κατ' επέκταση, στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου αποτελεί συλλογική ευθύνη και πρόκληση για το σχολείο. Δεν περιορίζεται μόνο στις ενέργειες και προσπάθειες που καταβάλλει ο εκπαιδευτικός στην αίθουσα διδασκαλίας, αλλά εκτείνεται και στη γενικότερη πολιτική που

διαμορφώνει και εφαρμόζει η σχολική μονάδα, για να διαχειριστεί την ετερότητα και να διασφαλίσει την προσφορά ποιοτικής εκπαίδευσης σε όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά. Από την αρχή της σχολικής χρονιάς, πρέπει να γίνει προγραμματισμός και να καταρτιστεί σχέδιο δράσης στη σχολική μονάδα για το συγκεκριμένο θέμα, ως μέρος του ετήσιου σχολικού προγραμματισμού. Οι συνεδρίες προσωπικού προσφέρονται για συζήτηση, ανταλλαγή απόψεων και, ταυτόχρονα, συμβάλλουν στην εμπλοκή όλων, όπως και στην υιοθέτηση κοινής φιλοσοφίας και πολιτικής, αναφορικά με τη λήψη των αποφάσεων.

3. Υπό το πρίσμα αυτό, η Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης προωθεί την εφαρμογή των πιο κάτω μέτρων, με στόχο τη διευκόλυνση και ομαλοποίηση της ένταξης των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό σύστημα και την κοινωνία της Κύπρου:

I. Οδηγός υποδοχής αλλόγλωσσων παιδιών. Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού έχει ετοιμάσει το εγχειρίδιο «*Οδηγός υποδοχής στην κυπριακή εκπαίδευση*», με στόχο την ομαλότερη υποδοχή των νεοεισερχόμενων αλλόγλωσσων παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου. Με βάση τους μεγαλύτερους αριθμούς των αλλόγλωσσων παιδιών, κατά εθνότητα, που φοιτούν στη δημοτική εκπαίδευση, το εγχειρίδιο αυτό μεταφράστηκε στις ακόλουθες οκτώ γλώσσες: αγγλική, τουρκική, ρωσική, γεωργιανή, βουλγαρική, ρουμανική, ουκρανική και αραβική, ενώ είναι διαθέσιμο και στην ελληνική γλώσσα. Ο συγκεκριμένος οδηγός περιγράφει, αρχικά, τα θεμελιώδη δικαιώματα των παιδιών, παρουσιάζει, στη συνέχεια, τους στόχους της Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και, ακολούθως, παρέχει χρήσιμες πληροφορίες, τόσο για τα παιδιά όσο και για τους γονείς τους, για τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Στόχος του εγχειριδίου είναι η προσαρμογή και η εξοικείωση των παιδιών με το νέο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον, όπως, επίσης, και η πληροφόρηση των ίδιων και των οικογενειών τους για τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που έχουν. Το εγχειρίδιο είναι διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή στην ακόλουθη ιστοσελίδα: <http://www.moec.gov.cy/odigos-ekpaideusis/index.html?OpenDocument>, από όπου μπορείτε να επιλέξετε τη γλώσσα ή τις γλώσσες που σας ενδιαφέρουν και να εκτυπώσετε εκείνες τις σελίδες που περιέχουν τις πληροφορίες, για τις οποίες θα θέλατε να ενημερώσετε τα παιδιά ή τις οικογένειές τους.

II. Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας. Η παροχή ενισχυτικού χρόνου διδασκαλίας σε όλες τις σχολικές μονάδες γίνεται στη βάση των κριτηρίων που αποφάσισε το Υπουργικό Συμβούλιο με σχετική Απόφασή του, με αρ. 59.550 ημερ. 25 Φεβρουαρίου 2004. Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας μπορεί να πάρει δύο βασικές μορφές, σε:

- (1) μικρές ομάδες παιδιών και
- (2) παράλληλα τμήματα ταχύρρυθμης εκμάθησης.

Η κάθε σχολική μονάδα, ανάλογα και με τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών, έχει την ευελιξία να εφαρμόσει είτε τη μια είτε την άλλη μορφή ή ακόμα και συνδυασμό τους, με απώτερο στόχο την αποτελεσματικότερη και πιο ορθολογική αξιοποίηση του παρεχόμενου χρόνου ενίσχυσης. Τα τμήματα ταχύρρυθμης εκμάθησης μπορούν να λειτουργήσουν σε όσα σχολεία έχουν μεγάλο αριθμό αλλόγλωσσων παιδιών και ανάλογο χρόνο ενισχυτικής διδασκαλίας. Αναφορικά με τον αριθμό των παιδιών κατά τμήμα ταχύρρυθμης εκμάθησης, αυτός μπορεί να κυμαίνεται από πέντε ως οκτώ, αφού μεγαλύτερος αριθμός θα δυσκόλευε το έργο και την αποτελεσματικότητα της ταχύρρυθμης διδασκαλίας, ενώ ο αριθμός των διδακτικών περιόδων μπορεί να κυμαίνεται από πέντε ως δέκα, ώστε καθημερινά, και σε συστηματική βάση, τα παιδιά να έρχονται σε επαφή με τη γλώσσα.

Για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, το ωρολόγιο πρόγραμμα προσαρμόζεται στις ανάγκες των αλλόγλωσσων παιδιών, ώστε να παρέχεται σε αυτά η απαιτούμενη γλωσσική ενίσχυση σε δύο διαφορετικά επίπεδα: (α) αρχάριων και (β) μη αρχάριων. Η ενίσχυση πρέπει να ολοκληρώνεται σε δύο σχολικές χρονιές. Αρμόδιοι για να κρίνουν, κάθε φορά, ποια παιδιά χρειάζονται ενίσχυση και σε ποιο βαθμό, είναι ο εκπαιδευτικός που παρέχει ενισχυτική διδασκαλία, ο διευθυντής του σχολείου, ο οικείος επιθεωρητής και ο εκπαιδευτικός ψυχολόγος, οι οποίοι θα εξετάζουν συλλογικά την κάθε περίπτωση και θα κρίνουν ανάλογα.

Τα αλλόγλωσσα παιδιά μπορούν να αποσύρονται από ορισμένα μαθήματα, η παρακολούθηση των οποίων κρίνεται ως δύσκολη ή όχι και τόσο απαραίτητη, όπως είναι, για παράδειγμα, τα Κοινωνικά Θέματα. Για τα αρχάρια παιδιά, τα ταχύρρυθμα μαθήματα μπορεί να έχουν διάρκεια δύο σχολικά έτη, ενώ, για τα μη αρχάρια παιδιά, ένα σχολικό έτος. Το υλικό που περιγράφεται στην αμέσως επόμενη παράγραφο μπορεί να αξιοποιηθεί τόσο για σκοπούς αρχικής/διαγνωστικής αξιολόγησης όσο και για σκοπούς τελικής αξιολόγησης, με την ολοκλήρωση του πρώτου χρόνου παροχής ενίσχυσης, αφού, με βάση την προαναφερθείσα Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, η ανάγκη για προσφορά ενισχυτικής διδασκαλίας για δεύτερη συνεχή χρονιά θα πρέπει να διαπιστώνεται μετά από σχετική αξιολόγηση.

Για τη σύνθεση των ομάδων, θα ήταν πιο πρακτικό, λειτουργικό και αποτελεσματικό να συνυπάρχουν παιδιά προερχόμενα, αν αυτό είναι δυνατόν, από την ίδια τάξη, έτσι ώστε να διευκολύνεται η προσαρμογή του ωρολογίου προγράμματος, με απώτερο στόχο τη θετική ανταπόκριση στις ανάγκες των συγκεκριμένων παιδιών. Αν αυτό δεν είναι εφικτό, θα μπορούσε να γίνει σύνθεση της ομάδας με παιδιά από δύο ή περισσότερες τάξεις, έχοντας ως βασικό κριτήριο το επίπεδο ελληνομάθειάς τους. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιούν στη διδασκαλία τους τις διάφορες σειρές των σχολικών εγχειριδίων που έχουν αποσταλεί μέχρι σήμερα στα σχολεία και είναι καταχωρισμένα στις βιβλιοθήκες των δασκάλων ή των παιδιών. Σημειώνεται ότι φέτος είναι η τελευταία χρονιά που θα σταλούν βιβλία, καθώς έχουμε ενημερωθεί από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων (ITYE) – Διόφαντος, που εκδίδει τα διδακτικά εγχειρίδια της Ελλάδας, ότι η έκδοση των βιβλίων που αφορούν την ελληνόγλωσσα εκπαίδευση του εξωτερικού τερματίζεται.

Λόγω της επιτυχημένης εφαρμογής της ηλεκτρονικής πλατφόρμας, και της γενικής αποδοχής που έτυχε η δοκιμαστική της χρήση, η ετήσια υποβολή των αναγκών θα γίνεται πλέον με τον τρόπο αυτό. Για διευκόλυνση των σχολικών μονάδων στην πλατφόρμα θα υπάρχουν τα στοιχεία που έχουν ήδη καταχωριστεί από την περασμένη σχολική χρονιά και τα σχολεία θα κάνουν τις ανάλογες αλλαγές. Ο χρόνος υποβολής των αναγκών θα γίνεται μέσα στον Απρίλιο, ώστε να δίνεται η δυνατότητα να καλύπτονται οι νέες εγγραφές που πιθανόν να προκύψουν μετά από τις προκαταρκτικές εγγραφές του Ιανουαρίου. Μέχρι την ημερομηνία υποβολής των στοιχείων, η διαδικασία αξιολόγησης, για σκοπούς εντοπισμού των παιδιών που θα χρειάζονται ενισχυτική διδασκαλία την επόμενη χρονιά, θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί. Σχετική υπενθύμιση για το θέμα αυτό θα γίνει σε μεταγενέστερο χρόνο.

Νοείται, βέβαια, ότι, στο πλαίσιο της καλύτερης δυνατής αξιοποίησης των ενισχυτικών γλωσσικών προγραμμάτων που προσφέρονται στα αλλόγλωσσα παιδιά, η ανάπτυξη στενής συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών οι οποίοι έχουν στην τάξη τους αλλόγλωσσα παιδιά και των εκπαιδευτικών οι οποίοι παρέχουν ενισχυτική διδασκαλία στα παιδιά αυτά (σε περίπτωση που πρόκειται για δύο διαφορετικούς εκπαιδευτικούς) είναι απαραίτητη, ώστε να υπάρχει συνέπεια και συνέχεια στο έργο που αμφότεροι επιτελούν. Ταυτόχρονα, οι ιδιαίτερα δύσκολες οικονομικές συνθήκες που διέρχεται η πατρίδα μας επιβάλλουν σε όλους όπως ο παρεχόμενος χρόνος ενισχυτικής διδασκαλίας των αλλόγλωσσων παιδιών αξιοποιείται πλήρως και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προς ουσιαστικό όφελος των παιδιών. Ως εκ τούτου, την ενισχυτική διδασκαλία θα πρέπει να αναλαμβάνουν εκπαιδευτικοί με κατάρτιση, αν είναι δυνατόν, στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και, γενικότερα, ικανοί και έμπειροι στο θέμα εκπαιδευτικοί. Παράλληλα, στις σχολικές μονάδες όπου ο αριθμός των αλλόγλωσσων παιδιών είναι μεγάλος μπορεί να γίνει ανάθεση καθηκόντων συντονισμού σε έναν εκπαιδευτικό, ο οποίος θα αναλάβει τη στήριξη του προγράμματος σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο και την υποβολή εισηγήσεων για περαιτέρω βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Υπενθυμίζεται ότι οι διευθυντές των σχολείων, οι οποίοι έχουν και τη γενική ευθύνη ανάπτυξης, παρακολούθησης και αξιολόγησης του προγράμματος στη σχολική τους μονάδα, **δεν αναλαμβάνουν ενισχυτική διδασκαλία.**

III. Αξιολόγηση του γλωσσικού επιπέδου των αλλόγλωσσων παιδιών. Η αξιολόγηση του γλωσσικού επιπέδου και η διαπίστωση των γλωσσικών αναγκών των αλλόγλωσσων παιδιών μπορεί να πάρει τις ακόλουθες τρεις μορφές:

(1) Αρχική αξιολόγηση: Γίνεται μέσω ειδικά κατασκευασμένων δοκιμίων. Για την αξιολόγηση του βαθμού κατοχής της ελληνικής και της ανάλογης κατανομής στα δύο επίπεδα, μπορεί να χρησιμοποιηθούν τα κατατακτήρια δοκίμια «*As μιλήσουμε Ελληνικά I, II και III*» του Υπουργείου Παιδείας Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων της Ελλάδας, για παιδιά ηλικίας 6-12 ετών. Τα δοκίμια αυτά κατασκευάστηκαν με βάση το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες και καλύπτουν τους ακόλουθους τέσσερις τομείς: (1) Κατανόηση προφορικού λόγου, (2) Κατανόηση γραπτού λόγου, (3) Γραμματική και (4) Παραγωγή γραπτού λόγου. Τα δοκίμια συνοδεύονται από οδηγό χορήγησης και διόρθωσης και δίνονται, επίσης, επιπρόσθετες οδηγίες για τη διεξαγωγή συνέντευξης (παραγωγή προφορικού λόγου). Με βάση τη βαθμολογία τους στο γραπτό δοκίμιο, τα παιδιά κατατάσσονται σε επίπεδα γλωσσομάθειας. Η Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης εισηγείται τη δοκιμαστική χρήση του υλικού αυτού, η χορήγηση του οποίου θα τύχει παρακολούθησης από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης. Για τον ίδιο σκοπό, μπορεί να αξιοποιηθούν και τα εγχειρίδια που έχουν ήδη αποσταλεί στα σχολεία, με τίτλο «*Αρχική εκτίμηση του βαθμού κατοχής της ελληνικής γλώσσας*». Τα εγχειρίδια αυτά περιλαμβάνουν δύο φυλλάδια για το μαθητή (Επίπεδο 1 και 2), φυλλάδιο απαντήσεων και φυλλάδιο για το δάσκαλο. Όλο το πιο πάνω υλικό είναι αναρτημένο στην ακόλουθη ιστοσελίδα: <http://www.moec.gov.cy/dde/diapolitismiki.html> (τέλος ιστοσελίδας).

(2) Συντρέχουσα/διαμορφωτική αξιολόγηση: Πραγματοποιείται καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς και σε τακτά διαστήματα, μέσω σύντομων δοκιμίων γλωσσικής επίδοσης ή και τήρησης ατομικού δελτίου, όπου καταγράφονται οι παρατηρήσεις του εκπαιδευτικού. Η συντρέχουσα/διαμορφωτική αξιολόγηση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στις περιπτώσεις παιδιών που πιθανόν να μην έχουν πια ανάγκη συνέχισης του προγράμματος ενισχυτικής διδασκαλίας, γιατί, μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα συμμετοχής στο πρόγραμμα, διαπιστώνεται ότι είναι πλέον ικανά να παρακολουθούν κανονικά τα μαθήματα της τάξης τους.

(3) Τελική αξιολόγηση: Διενεργείται στο τέλος της σχολικής χρονιάς, μέσω των κατάλληλων δοκιμίων, αποσκοπώντας στον τελικό έλεγχο της προόδου των παιδιών και του βαθμού επίτευξης των επιδιωκόμενων στόχων.

Σκοπός των πιο πάνω μορφών αξιολόγησης είναι:

- Η έγκαιρη διάγνωση και εντοπισμός των περιπτώσεων των αλλόγλωσσων παιδιών που χρήζουν ενισχυτικής γλωσσικής διδασκαλίας, ώστε να εξασφαλίζονται οι απαραίτητες διδακτικές περίοδοι.
- Ο διαχωρισμός των παιδιών σε μαθησιακά επίπεδα, ώστε να παρέχεται η κατάλληλη εκπαίδευση και η εφαρμογή των κατάλληλων γλωσσικών προγραμμάτων, καθώς και η τήρηση συγκεκριμένων στοιχείων παρακολούθησης του θεσμού, από τη σχολική μονάδα.
- Η ενημέρωση των γονέων, του διευθυντή, του οικείου επιθεωρητή και του εκπαιδευτικού ψυχολόγου, για τις ανάγκες των αλλόγλωσσων παιδιών.

Η προσφορά ενισχυτικής διδασκαλίας θα αποφασίζεται με βάση την αρχική αξιολόγηση που γίνεται, για σκοπούς διάγνωσης των γλωσσικών δυνατοτήτων και αναγκών των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, για τη διαπίστωση του επιπέδου γλωσσομάθειας των αλλόγλωσσων παιδιών, λαμβάνονται υπόψη: (α) η ικανότητά τους για ανάγνωση-κατανόηση και γραφή-παραγωγή λόγου, (β) η επικοινωνιακή ικανότητά τους και (γ) η εκ μέρους τους κατάκτηση γραμματικών/συντακτικών δομών και λεξιλογικών στοιχείων. Πέρα από τη συντρέχουσα αξιολόγηση της προόδου των παιδιών που γίνεται καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, θα πρέπει να γίνεται και η τελική αξιολόγηση.

IV. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Για να επιτευχθεί η αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής για τη Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση, η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θεωρείται ως μια ουσιαστική παράμετρος. Στο πλαίσιο αυτό, η Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης, σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ενθαρρύνει την εφαρμογή προγραμμάτων επιμόρφωσης σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης,

διδασκαλίας σε τάξεις παιδιών με διαφορετική μητρική γλώσσα και πολιτισμική ταυτότητα και διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στο πλαίσιο του Διήμερου Εκπαιδευτικού που θεσμοθετήθηκε να διοργανώνεται το Σεπτέμβριο, προσφέρεται, για σκοπούς επιμόρφωσης, σχετικό θέμα, το οποίο προτρέπονται να παρακολουθήσουν όσοι εκπαιδευτικοί εργάζονται σε σχολεία με μεγάλο αριθμό αλλόγλωσσων παιδιών ή και όσοι έχουν ειδικό ενδιαφέρον, ενώ στον προγραμματισμό των προαιρετικών σεμιναρίων έχει περιληφθεί σεμινάριο για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Παράλληλα, συστήνεται στις σχολικές μονάδες που θεωρούν ότι χρειάζονται στήριξη και καθοδήγηση σε θέματα επιμόρφωσης του προσωπικού, στη συγκεκριμένη αυτή θεματική περιοχή, όπως αξιοποιήσουν τη δυνατότητα που προσφέρει το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, για διοργάνωση σεμιναρίων σε σχολική βάση. Η σχετική ιστοσελίδα στην οποία δίνονται περισσότερες πληροφορίες και περιγράφεται η διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί είναι η εξής: http://www.pi.ac.cy/pi/index.php?option=com_content&view=article&id=388&catid=51&Itemid=319&lang=el.

Περαιτέρω, μια από τις συναφείς δραστηριότητες που προγραμματίζονται είναι η διοργάνωση επιμορφωτικών συναντήσεων σε επαρχιακό επίπεδο μετά τα μέσα Νοεμβρίου 2013, για τη δημιουργία μιας κοινής θεωρητικής και πρακτικής βάσης και υιοθέτησης κοινού πλαισίου αναφοράς με τις σχολικές μονάδες. Οι συναντήσεις αυτές θα γίνουν μεταξύ των ωρών 12:00-14:00 και θα συμμετέχει ένας εκπαιδευτικός από κάθε σχολική μονάδα που εμπλέκεται στη διδασκαλία της ελληνικής σε αλλόγλωσσους μαθητές. Οι συναντήσεις θα αποτελέσουν το έναυσμα για τη διοργάνωση μιας σειράς ενεργειών σε σχολική βάση, και σε συνεχή συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Επίσης, στο πλαίσιο της συμμετοχής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στο δίκτυο SIRIUS, θα διοργανωθεί τον Οκτώβριο του 2013, συνάντηση με εκπροσώπους του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ώστε να αξιοποιηθούν καλές πρακτικές. Στη συνάντηση θα κληθούν και διευθυντές δημοτικών σχολείων, όπου, στη συνέχεια, θα μπορούσε να γίνει πιλοτική εφαρμογή υλικού και δομών για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Σε περίπτωση διοργάνωσης άλλων συνεδρίων ή σεμιναρίων, είτε από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο είτε από τη Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης, σχετικών με τη Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση, θα ενημερώνεστε έγκαιρα με σχετική εγκύκλιο.

V. Αξιοποίηση διάφορων δράσεων και προγραμμάτων. Οι σχολικές μονάδες μπορούν, επίσης, να αξιοποιήσουν διάφορες υφιστάμενες δράσεις και προγράμματα, με στόχο την ικανοποίηση των ιδιαίτερων αναγκών τους, αναφορικά με τη Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα:

- Διοργάνωση απογευματινών μαθημάτων εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας σε παιδιά επαναπατρισθέντων, παλιννοστούντων και άλλα αλλόγλωσσα παιδιά, που προσφέρονται από τα Επιμορφωτικά Κέντρα: Τα μαθήματα αυτά προσφέρονται δωρεάν κατά τον απογευματινό χρόνο, κατά προτίμηση δύο φορές την εβδομάδα, και μπορούν να αξιοποιηθούν, επιπρόσθετα από την παρεχόμενη πρωινή ενισχυτική διδασκαλία, για όσα παιδιά παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες ή, ακόμα, και για όσα παιδιά έχουν συμπληρώσει τα δύο χρόνια ενισχυτικής διδασκαλίας και εξακολουθούν να χρειάζονται βοήθεια. Νοείται, βέβαια, ότι και σε αυτή την περίπτωση ο συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών που παρέχουν την ενισχυτική διδασκαλία, κατά τη διάρκεια του πρωινού και απογευματινού χρόνου, είναι απαραίτητη, ώστε να διασφαλίζεται η μεγιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Σχετική εγκύκλιος με τις απαραίτητες πληροφορίες θα αναρτηθεί αργότερα από τα Επιμορφωτικά Κέντρα.
- Ταμείο Διευθυντή: Μέρος του ποσού, από το Ταμείο Διευθυντή, μπορεί να διατεθεί για την αγορά εκπαιδευτικού υλικού που να σχετίζεται ειδικά με τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.
- Συντονιστική Επιτροπή Αγωγής Υγείας και Πολιτότητας: Η Συντονιστική Επιτροπή Αγωγής Υγείας και Πολιτότητας επιχορηγεί κάθε χρόνο τα έξοδα παρεμβάσεων, στο πλαίσιο στήριξης της προληπτικής δράσης των σχολείων, μετά από έγκριση σχετικού αιτήματος. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να επιχορηγηθούν δράσεις που σχετίζονται με τη Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση και στοχεύουν στην ενίσχυση των

παραγόντων που εξυπηρετούν τους στόχους της Αγωγής Υγείας. Και σε αυτή την περίπτωση, σχετική εγκύκλιος με τις απαραίτητες πληροφορίες θα αναρτηθεί αργότερα.

- Αίθουσα ενισχυτικής διδασκαλίας: Σε εκείνες τις σχολικές μονάδες, όπου πιθανόν να υπάρχουν επιπρόσθετες αίθουσες που δεν αξιοποιούνται, και ο αριθμός των αλλόγλωσσων παιδιών είναι μεγάλος, μπορεί αυτές, με ορισμένες μικρές προσαρμογές, να χρησιμοποιούνται ως ειδικές αίθουσες για την ενισχυτική διδασκαλία. Με αυτόν τον τρόπο, τα αλλόγλωσσα παιδιά θα νιώθουν ότι έχουν μια συγκεκριμένη αίθουσα διδασκαλίας και οι εκπαιδευτικοί που αναλαμβάνουν την ενίσχυση μπορούν να οργανώσουν και να διαμορφώσουν ανάλογα τον χώρο τους.
- Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση (Δημοτικό και Γυμνάσιο) - Οδηγός για τον Εκπαιδευτικό: Στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης «**ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη**» εκπονήθηκαν, με ευθύνη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Ελλάδας, Νέα Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, τα οποία και, κατά τη σχολική χρονιά 2011-2012, εφαρμόστηκαν πιλοτικά. Στο έργο αυτό περιλαμβάνεται και το πιο πάνω πρόγραμμα, το οποίο αναφέρεται και στη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας ως δεύτερης (σσ. 147-193). Σημειώνεται ότι, παρόλο που το περιεχόμενο του κειμένου αυτού αφορά το ελλαδικό εκπαιδευτικό και κοινωνικό συγκείμενο, εντούτοις περιλαμβάνει χρήσιμες πληροφορίες οι οποίες, μέσω της κατάλληλης αξιοποίησης, μπορεί να υποστηρίξουν το έργο των εκπαιδευτικών που παρέχουν ενισχυτική διδασκαλία σε αλλόγλωσσα παιδιά, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Το κείμενο είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα <http://digitalschool.minedu.gov.gr>, καθώς και στην ιστοσελίδα, για την οποία έγινε ήδη αναφορά, πιο πάνω, στο σημείο III (<http://www.moec.gov.cy/dde/diapolitismiki.html>).
- Εισηγήσεις για ομαλή ένταξη των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον και την αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας: Στο Παράρτημα επισυνάπτονται εισηγήσεις, γενικής και ειδικής φύσεως, οι οποίες έχουν ετοιμαστεί από την Επιτροπή Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, με στόχο την ομαλή ένταξη των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον και την αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στις εισηγήσεις αυτές περιλαμβάνονται, ενδεικτικά, και ορισμένες καλές πρακτικές, όσον αφορά το συγκεκριμένο θέμα, οι οποίες μπορεί να αποτελέσουν την αφετηρία για τη δημιουργία ενός εμπλουτισμένου και περισσότερο διευρυμένου «*καταλόγου καλών πρακτικών*» στο μέλλον.

4. Επιπρόσθετα, η Διεύθυνση Δημοτικής Εκπαίδευσης προτίθεται να δημιουργήσει ξεχωριστή ιστοσελίδα για τη Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση, στην οποία θα αναρτηθεί όλο το διαθέσιμο υλικό που μπορούν να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί, η οποία αναμένεται να είναι έτοιμη τον προσεχή Νοέμβριο. Οι σχολικές μονάδες προτρέπονται να αποστείλουν υλικό που θεωρούν ότι είναι χρήσιμο και μπορεί να αξιοποιηθεί και από άλλους εκπαιδευτικούς. Το ίδιο ισχύει και για άλλες καλές πρακτικές, για τη διδασκαλία των αλλόγλωσσων παιδιών, οι οποίες θα μπορούσαν να τύχουν ευρύτερης αξιοποίησης, πέραν από αυτές που αναφέρονται στο Παράρτημα. Το υλικό αυτό θα πρέπει να σταλεί το αργότερο μέχρι το **τέλος Οκτωβρίου 2013**, ώστε να δοθεί ικανοποιητικός χρόνος στην Επιτροπή για αξιολόγησή του, στην ακόλουθη ηλεκτρονική διεύθυνση: dde-diapolitismiki@schools.ac.cy. Μόλις είναι έτοιμη η ιστοσελίδα, θα ενημερωθείτε με σχετική εγκύκλιο.

5. Θα πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι η Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση, στο πλαίσιο της διευρυνόμενης πολυπολιτισμικής κυπριακής κοινωνίας, επιδιώκει να διαφοροποιήσει τον τρόπο σκέψης και το εκπαιδευτικό γίνεσθαι στη χώρα μας. Με βάση μια μακροπρόθεσμη προοπτική ανάπτυξης της εκπαιδευτικής μας πολιτικής στον τομέα αυτό, ευελπιστούμε ότι η παρεχόμενη εκπαίδευση/παιδεία θα λειτουργήσει ως πυξίδα πλεύσης για το μέλλον, με την οποία οι εκπαιδευτικοί και οι αυριανοί πολίτες αυτής της κοινωνίας θα μπορούν να αμύνονται στις καταστάσεις εκείνες που αναπαράγουν την κοινωνική, οικονομική, εκπαιδευτική και πολιτιστική ανισότητα.

6. Έχοντας υπόψη όλα τα πιο πάνω, παρακαλώ να κοινοποιήσετε το περιεχόμενο της παρούσας εγκυκλίου σε όλο το προσωπικό του σχολείου σας, το οποίο και να αποτελέσει θέμα ειδικής συνεδρίας προσωπικού. Η πλήρης αξιοποίηση της εγκυκλίου, σύμφωνα με τις πραγματικότητες και ιδιαιτερότητες που αφορούν την κάθε σχολική μονάδα ξεχωριστά, θα βοηθήσει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των θεμάτων που σχετίζονται με τα αλλόγλωσσα παιδιά και θα οδηγήσει στην προβολή και αναγνώριση της σωστής προσέγγισης και χειρισμού τους, από όλους τους εμπλεκόμενους, στην εκπαιδευτική διαδικασία, φορείς.

7. Για οποιοσδήποτε επιπρόσθετες πληροφορίες ή διευκρινίσεις, μπορείτε να επικοινωνήσετε με τον οικείο επιθεωρητή του σχολείου σας, τον Πρώτο Λειτουργό Εκπαίδευσης της επαρχίας σας ή τον αρμόδιο Λειτουργό του Γραφείου μου, Δρα Ανδρέα Τσιάκκίρο, στο τηλέφωνο 22800665. Σημειώνεται ότι η παρούσα εγκύκλιος αντικαθιστά όλες τις προηγούμενες, σχετικές με το πιο πάνω θέμα, εγκυκλίου.

(Ελπιδοφόρος Νεοκλέους)
Διευθυντής
Δημοτικής Εκπαίδευσης

Κοιν.: Δ.Π.Ι.

: Γ.Ε.Δ.Ε.

: Π.Λ.Ε., Επαρχιακά Γραφεία Παιδείας

: Π.Ο.Ε.Δ., Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 18, 1065 Λευκωσία

: Παγκύπρια Συνομοσπονδία Ομοσπονδιών Συνδέσμων
Γονέων Σχολείων Δημοτικής Εκπαίδευσης

Εισηγήσεις για ομαλή ένταξη των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον και αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας

Στο Παράρτημα που ακολουθεί περιλαμβάνονται εισηγήσεις που έχει ετοιμάσει η Επιτροπή Διαπολιτισμικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, με στόχο την ομαλή ένταξη των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον και την αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στην αρχή του Παραρτήματος, στο **Μέρος Α**, αναπτύσσεται σύντομα ένα γενικό πλαίσιο αρχών, το οποίο μπορεί να αποτελέσει μια λειτουργική βάση για την ομαλή ένταξη των παιδιών αυτών. Στη συνέχεια, στο **Μέρος Β**, ακολουθεί μια περισσότερο εξειδικευμένη συζήτηση του όλου θέματος, η οποία σχετίζεται με την αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας. Στο τέλος του Παραρτήματος, στο **Μέρος Γ**, παρουσιάζεται ένας ενδεικτικός κατάλογος καλών πρακτικών για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.

Μέρος Α: Γενικό πλαίσιο αρχών για την ομαλή ένταξη των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον

Διευκρινίζεται εξ αρχής ότι η διοργάνωση ημερίδων και εκδηλώσεων πολυπολιτισμικού-φολκλορικού χαρακτήρα (π.χ., παρουσίαση χορών, φαγητών, εθίμων κ.λπ.) συμβάλλει στην προβολή της κουλτούρας και του πολιτισμού των αλλόγλωσσων παιδιών και στην ευκολότερη αποδοχή τους από τη μαθητική κοινότητα. Συμβάλλει, επίσης, στην επισήμανση των διαφορών, όπως και στον τονισμό των συνεκτικών στοιχείων που ενώνουν τους λαούς, δημιουργεί θετική στάση έναντι της διαφορετικότητας και καλλιεργεί το αίσθημα του ανήκειν.

Όμως, τέτοιου είδους εκδηλώσεις δεν είναι από μόνες τους αρκετές για ουσιαστική στήριξη των αλλόγλωσσων παιδιών και καλλιέργεια διαπολιτισμικής κουλτούρας, εντός της σχολικής μονάδας. Για το λόγο αυτό, τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί καλούνται, όχι μόνο να επισημάνουν την ετερότητα και να την προβάλουν θετικά, αλλά να κάνουν ένα βήμα παραπέρα, ώστε να την αξιοποιήσουν προς όφελος όλων των παιδιών του σχολείου.

Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαμορφώσουν ένα ασφαλές και παρωθητικό μαθησιακό περιβάλλον, όπου τα παιδιά θα αποκτήσουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και αυτοεκτίμηση, ενώ, παράλληλα, θα αναπτύξουν αυτοεκτίμηση, ενσυναίσθηση και αλληλεγγύη για τους άλλους. Παράλληλα, καλούνται να μάθουν τα παιδιά να συζητούν, να διαλέγονται κριτικά, να επιδιώκουν τη δικαιοσύνη, να απορρίπτουν τον αποκλεισμό οποιασδήποτε μορφής και να αναλαμβάνουν ενεργό δράση προς την κατεύθυνση αυτή.

Διευκρινίζεται, επίσης, ότι ο ηγετικός ρόλος του διευθυντή, ο οποίος είναι καθοριστικός για την ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης στη σχολική μονάδα, είναι εξίσου καθοριστικός για τη δημιουργία και την εδραίωση διαπολιτισμικού κλίματος. Με τις αποφάσεις και τις ενέργειές του, στηρίζει, ενισχύει, εμπνέει και, γενικότερα, λειτουργεί ως πρότυπο, για παιδιά και εκπαιδευτικούς, αναδεικνύοντας και προωθώντας έμπρακτα τις προσδοκίες του σχολείου για τα όλα παιδιά και την ίδια την κοινωνία.

Σε συνέχεια των πιο πάνω διευκρινίσεων, και προς το σκοπό της ομαλής ένταξης των αλλόγλωσσων παιδιών στο σχολικό περιβάλλον, σημειώνονται και τα ακόλουθα:

- Φοίτηση, όπου είναι εφικτό, των αλλόγλωσσων παιδιών σε τμήματα όπου φοιτούν ομοεθνείς τους. Έτσι, στα αρχικά στάδια, ο σύνδεσμος της κοινής μητρικής γλώσσας, ενδεχομένως και μέσω ατόμων-συνεργατών του σχολείου που δύνανται να λειτουργήσουν ως μεταφραστές, μπορεί να υποβοηθήσει στην αμεσότερη επικοινωνία των νεοεισερχομένων στην τάξη παιδιών, με τα πρόσωπα του καινούριου περιβάλλοντος.
- Ενίσχυση και συναισθηματική στήριξη των αλλόγλωσσων παιδιών, ιδιαίτερα αυτών που μόλις έχουν εγκατασταθεί στην Κύπρο, η ψυχολογική αναστάτωση. των οποίων, γνωστή και ως «*πολιτισμικό σοκ*», είναι συνήθως εντονότερη.
- Εμπλοκή όλων των μαθητών και εκπαιδευτικών στη διαδικασία ένταξης των αλλόγλωσσων παιδιών στη σχολική πραγματικότητα.

- Ενθάρρυνση των αλλόγλωσσων παιδιών να αξιοποιήσουν τις ιδιαίτερες ικανότητες, τη μητρική γλώσσα και τις εμπειρίες τους, για να συμμετάσχουν ποικιλοτρόπως στη μαθησιακή διαδικασία.
- Ενθάρρυνση των αλλόγλωσσων παιδιών για συμμετοχή στις διάφορες εκφάνσεις της σχολικής ζωής, καθώς, επίσης, για επικοινωνία και συνεργασία με τα μέλη της ευρύτερης σχολικής κοινότητας.
- Προγραμματισμός ποικίλων δραστηριοτήτων στη σχολική κοινότητα, με τη συμμετοχή αλλόγλωσσων και γηγενών παιδιών, για την απόκτηση κοινών εμπειριών και την ενεργοποίηση κοινών διαύλων επικοινωνίας.
- Ανάπτυξη, μέσω στοχευμένων σχολικών δραστηριοτήτων και δράσεων, στάσεων αποδοχής και σεβασμού προς τη διαφορετικότητα, από όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά.
- Ενθάρρυνση των γηγενών παιδιών να αποδέχονται και να προσκαλούν στο παιχνίδι τους (π.χ., κατά την ώρα του διαλείμματος, στις επισκέψεις, στις εκδρομές κ.λπ.) και τους αλλόγλωσσους συμμαθητές τους.
- Ανάπτυξη συνδέσμων επικοινωνίας με τους γονείς των αλλόγλωσσων παιδιών, για διευκόλυνση της ομαλής ένταξης των παιδιών τους στο σχολείο, μέσω συγκεντρώσεων, τακτικών μεταξύ τους επαφών και αλληλοενημέρωσης.
- Δημιουργία δικτύων επικοινωνίας μεταξύ σχολείων με παρόμοιο προφίλ, όσον αφορά τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού, για ανταλλαγή εμπειριών, απόψεων και καλών πρακτικών.

Μέρος Β: Αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας

Για την αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, αυτονόητα απαραίτητη είναι η διαφοροποίηση του τρόπου προσέγγισης και, κατ' επέκταση, η διαφοροποίηση του διδακτικού υλικού, των μέσων και των δραστηριοτήτων διδασκαλίας κ.λπ. Συγκεκριμένα, κάθε σχολική μονάδα είναι αναγκαίο να διαγνώσει τις διαφορετικές ανάγκες των αλλόγλωσσων παιδιών, με βάση, π.χ., τη χώρα προέλευσής τους, το χρόνο παραμονής τους στην Κύπρο κ.ο.κ. και να αναπτύξει, έτσι, το δικό της προφίλ, αλλά και το δικό της πρόγραμμα στήριξης των παιδιών αυτών. Επίσης, κάθε σχολική μονάδα είναι απαραίτητο να σχεδιάζει, οργανώνει, εφαρμόζει και αξιολογεί διαφοροποιημένα και διαφοροποιητικά γλωσσικά προγράμματα (τα οποία είναι γνωστά και ως «*γλωσσικά προγράμματα ανά βιογραφία ατόμου ή ομάδας*»). Τέτοια προγράμματα πρέπει να διδάσκουν το γλωσσικό σύστημα, την επικοινωνία και τα κείμενα, με αποτελεσματικό τρόπο, να εγγραμμάτιζουν, δηλαδή, και όχι απλώς να αλφαβητίζουν, τον διδασκόμενο, εστιάζοντας, πέρα από τις ακαδημαϊκές γνώσεις και τις συμβατικές-λειτουργικές δεξιότητες (όπως είναι, για παράδειγμα οι δεξιότητες της αποκωδικοποίησης και της κωδικοποίησης), και σε άλλες κομβικές δεξιότητες, κοινωνικού χαρακτήρα. Στο σημείο αυτό τονίζεται εμφαντικά ότι **οι διδακτικές περίοδοι για τη διδασκαλία των αλλόγλωσσων παιδιών δεν μπορεί να χρησιμοποιούνται ούτε για τη διδασκαλία άλλων μαθημάτων ούτε για την προετοιμασία ή και την οργάνωση δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων της σχολικής μονάδας ή και την αντικατάσταση εκπαιδευτικών που απουσιάζουν.**

Περαιτέρω, κάθε σχολική μονάδα που στοχεύει στην αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας οφείλει να διαμορφώσει το πρόγραμμα στήριξης των αλλόγλωσσων παιδιών, με τρόπο που να προωθείται η ενεργός συμμετοχή τους στη διαδικασία μάθησης, μέσω της ανάπτυξης μιας σειράς από στρατηγικές. Οι στρατηγικές αυτές αναμένεται να βοηθήσουν τα παιδιά να ανταποκριθούν καλύτερα στις απαιτήσεις του γλωσσικού μαθήματος και, ταυτόχρονα, να αυτονομηθούν σταδιακά, στα επίπεδα γνώσης και χρήσης της γλώσσας. Πρόκειται για στρατηγικές που οι μαθητές χρησιμοποιούν για να μάθουν, αλλά και για να ρυθμίσουν τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν. Οι μαθητές χρησιμοποιούν υποσυνείδητα και σε μεγάλο βαθμό τις στρατηγικές αυτές στη μητρική τους γλώσσα, στη δεύτερη γλώσσα, όμως, για διάφορους λόγους (π.χ., λόγω έλλειψης αυτοπεποίθησης ή λόγω φόβου αποτυχίας), δυσκολεύονται να τις χρησιμοποιήσουν αυθόρμητα (γι' αυτό και πρέπει να τις διδαχθούν). Η κατηγοριοποίηση των εν λόγω στρατηγικών δεν μπορεί να είναι απόλυτη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, λόγω και της ενιαίας

αντιμετώπισης της γλώσσας αλλά και των γλωσσικών δεξιοτήτων καθεαυτών, παρατηρούνται αλληλοεπικαλύψεις. Η κατηγοριοποίηση των στρατηγικών που ακολουθεί, επομένως, είναι ενδεικτική:

- Στρατηγικές για την κατανόηση προφορικού λόγου: καταιγισμός ιδεών ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης, χρήση παραγλωσσικών στοιχείων, χρήση των συμφραζομένων, αναγνώριση της δομής του λόγου (λέξεις όπως *καταρχήν, τελικά, όμως, στη συνέχεια κ.λπ.* βοηθούν στην κατανόηση του νοήματος), γενική και επιλεκτική προσοχή για την κατανόηση πληροφοριών, σημειώσεις, διαμεσολάβηση παιδιών για στήριξη στη μητρική γλώσσα, συνεργασία των μαθητών, επανάληψη, περίληψη, χρήση μουσικής/αστείου για χαλάρωση κ.ά.
- Στρατηγικές για την παραγωγή προφορικού λόγου (ή επικοινωνιακές στρατηγικές): χρήση τυποποιημένων εκφράσεων, ανασυνδυασμός των ήδη γνωστών δομών και αναπροσαρμογή τους με μεγαλύτερη έκταση, μετάφραση, εναλλαγή γλωσσικού κώδικα (π.χ., χρήση της μητρικής γλώσσας σε περιπτώσεις όπου ο μαθητής δυσκολεύεται να επικοινωνήσει στη δεύτερη γλώσσα), εξάσκηση σε φυσικές καταστάσεις επικοινωνίας, αξιοποίηση παραγλωσσικών στοιχείων κ.ά.
- Στρατηγικές για την κατανόηση του γραπτού λόγου: γρήγορη ανάγνωση, εστίαση της προσοχής για εντοπισμό της κεντρικής ιδέας του κειμένου ή συγκεκριμένων πληροφοριών, αξιοποίηση των συμφραζομένων για κατανόηση του νοήματος, προβλέψεις, λεπτομερής ανάγνωση, χρήση πηγών, σημειώσεις, ανάπτυξη πολιτισμικής αντίληψης, συνεργασία, αντίληψη της σκέψης και των συναισθημάτων των άλλων κ.ά.
- Στρατηγικές για την παραγωγή γραπτού λόγου: εύρεση της κεντρικής ιδέας και των επιμέρους στοιχείων του νοήματος, γρήγορη ανάγνωση, καταιγισμός ιδεών, χρήση πηγών, ενεργοποίηση της προϋπάρχουσας γνώσης, γενική και επιλεκτική προσοχή, αυτοέλεγχος και αυτοαξιολόγηση, σχεδιασμός της δομής του κειμένου, συνεργασία κ.ά.
- Στρατηγικές για την εκμάθηση λεξιλογίου: σύνδεση λέξης με εικόνα, τοποθέτηση της νέας λέξης σε πρώτο πλάνο και της παλαιότερης σε δεύτερο, ομαδοποίηση λέξεων με βάση κάποιο κριτήριο, τοποθέτηση της νέας λέξης σε τετράγωνα / τοποθέτηση της αντίθετης ή συνώνυμης σε τρίγωνα, κατασκευή σημασιολογικού χάρτη (η λέξη τοποθετείται σε ένα διάγραμμα με τη λέξη-κλειδί στο μέσο και με γραμμές ενώνονται, αντίστοιχα, οι συνώνυμες, οι αντίθετες, οι παράγωγες λέξεις), δημιουργία παράγωγων και σύνθετων τύπων, ετυμολογία των λέξεων, δημιουργία λεξικών από τα παιδιά σε μορφή ντοσιέ το οποίο εμπλουτίζεται, παιχνίδια λέξεων (π.χ., με σταυρόλεξα, κρυπτόλεξα, παζλ κ.λπ.), χρήση λεξικών στη διάρκεια του μαθήματος, ενθάρρυνση των παιδιών για συστηματική ανάγνωση ποικίλων κειμένων κ.ά.

Κάθε σχολική μονάδα, επίσης, που στοχεύει στην αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, οφείλει να λάβει υπόψη τα ακόλουθα σημεία και να δράσει αναλόγως:

- Ένταξη μαθητών προερχόμενων από το ίδιο τμήμα στο ίδιο τμήμα ταχύρρυθμης διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, για σκοπούς καλύτερης οργάνωσης του ωρολογίου προγράμματος.
- Συστηματική διδασκαλία των αλλόγλωσσων παιδιών που δε γνωρίζουν καθόλου την ελληνική γλώσσα (αρχάριοι μαθητές), για να καταστούν ικανά να αναπτύξουν, το συντομότερο δυνατόν, βασικές επικοινωνιακές ικανότητες.
- Ευελιξία στη σύσταση των ομάδων ενισχυτικής διδασκαλίας, καθόλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς (αν χρειαστεί, δηλαδή, μπορεί να γίνει ανασύνθεση των ομάδων και, συνεπώς, μετακίνηση παιδιού/παιδιών σε άλλη ομάδα, σύμφωνα με την πρόοδο που, τεκμηριωμένα, σημειώνει/ουν).
- Εφαρμογή «*κυλιόμενης απόσυρσης*» των αλλόγλωσσων παιδιών (στις περιπτώσεις όπου πραγματικά χρειάζεται) από μαθήματα στα οποία επιτελείται ο στόχος της κοινωνικοποίησης και μπορεί να έχουν άμεσα την ικανοποίηση της συμμετοχής, όπως είναι τα μαθήματα Μουσικής, Φυσικής Αγωγής, Τέχνης κ.λπ. Ανάθεση των περιόδων ενισχυτικής διδασκαλίας σε εκπαιδευτικούς, στη βάση παιδαγωγικών

κριτηρίων, και όχι για εξυπηρέτηση του προγράμματος του σχολείου. Η ικανότητα των εκπαιδευτικών, η τυχόν κατάρτιση και η εμπειρία τους σε θέματα διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας θα πρέπει να αποτελούν τα βασικά κριτήρια για την ανάθεση αυτή, ώστε η παροχή ενισχυτικής διδασκαλίας να είναι ποιοτική και αποτελεσματική.

- Εμπλοκή μικρού αριθμού εκπαιδευτικών στο πρόγραμμα ενισχυτικής διδασκαλίας, γεγονός που μπορεί να περιορίσει τον κατακερματισμό του συγκεκριμένου προγράμματος, αφού έχει διαπιστωθεί ότι όσο περισσότερες διδακτικές περιόδους έχει ο εκπαιδευτικός τόσο καλύτερα είναι τα μαθησιακά αποτελέσματα που προκύπτουν.
- Δημιουργία τράπεζας υλικού στη σχολική μονάδα (όπως βιβλίων, λεξικών, ψηφιακών δίσκων, παραμυθιών κ.ά.), σχετικά με τη διαπολιτισμική αγωγή και εκπαίδευση, γενικά, και τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, ειδικότερα.
- Συνεργασία εκπαιδευτικών (δασκάλου τάξης, δασκάλου ενισχυτικής διδασκαλίας, δασκάλου άλλου γνωστικού αντικείμενου), για να δημιουργείται μια ολοκληρωμένη και όχι αποσπασματική εικόνα των γλωσσικών δεξιοτήτων και αναγκών των αλλόγλωσσων παιδιών και να προσαρμόζεται η διδασκαλία στις γλωσσικές τους ανάγκες.
- Επέκταση της διδασκαλίας της γλώσσας, πέρα από το γλωσσικό μάθημα, και στη διδασκαλία των άλλων γνωστικών αντικειμένων, ώστε τα παιδιά να αναπτύξουν σύνθετες γνωστικές και γλωσσικές δεξιότητες και να μπορούν να χρησιμοποιούν τη γλώσσα ως «εργαλείο» μάθησης. [Οι εκπαιδευτικοί προσαρμόζουν τη γλώσσα που χρησιμοποιούν στον προφορικό και στον γραπτό λόγο, παρουσιάζουν ένα κατανοητό και ελεγχόμενο (όχι απλουστευμένο) λεξιλόγιο και φροντίζουν η γλώσσα να υποστηρίζεται από εικόνες, φωτογραφίες, σχήματα, ακουστικό υλικό κ.ά. και να ενσωματώνεται στο συγκεκριμένο (κάτι που ισχύει περισσότερο για τους αρχάριους μαθητές). Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνονται στόχοι όπως είναι η γλωσσική ενίσχυση των παιδιών, η παροχή ευκαιριών σε αυτά για πρόσβαση στο περιεχόμενο των σχολικών μαθημάτων και η εξοικείωσή τους με τη χρήση των σχολικών εγχειριδίων].
- Συνεργασία με τον οικείο επιθεωρητή, για στήριξη, καθοδήγηση και ανατροφοδότηση των εκπαιδευτικών.
- Παρατήρηση και αξιολόγηση της ευρύτερης μαθησιακής και κοινωνικής συμπεριφοράς των αλλόγλωσσων παιδιών, καθώς και του βαθμού προσαρμογής τους, μέσω της τήρησης δελτίων παρατήρησης στάσεων και συμπεριφορών των παιδιών. Μια ενδεικτική κλείδα παρατήρησης, με βάση τα όσα έχουν ήδη αναφερθεί, μπορεί να είναι η ακόλουθη:

Το παιδί:

- Συμμετέχει ενεργά στις μαθησιακές διαδικασίες;
- Συνεργάζεται με τους συμμαθητές του σε ομαδικές εργασίες;
- Συμμετέχει σε σχολικές εκδηλώσεις;
- Παίζει με τους συμμαθητές του κατά την ώρα του διαλείμματος, των εκδρομών κ.λπ.;
- Επιδεικνύει ενδιαφέρον να παρουσιάσει στον εκπαιδευτικό, στους συμμαθητές του και στο ευρύτερο σχολικό περιβάλλον, στοιχεία από τη ζωή του και τον πολιτισμό του;
- Επιδεικνύει ενδιαφέρον να γνωρίσει τον εκπαιδευτικό, τους συμμαθητές του και τον πολιτισμό τους;

Μέρος Γ: Ενδεικτικός κατάλογος καλών πρακτικών για αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας

Κομβικής σημασίας είναι η εφαρμογή πρακτικών που:

- Υιοθετούν αρχές της επικοινωνιακής προσέγγισης και στοχεύουν στην παράλληλη ανάπτυξη επικοινωνιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ένταξή τους στη σχολική μονάδα.
- Επενδύουν στην επιλογή πεδίων, δηλαδή τομέων δράσης ή περιοχών ενδιαφερόντων, όπως είναι το προσωπικό πεδίο, το δημόσιο πεδίο, το επαγγελματικό πεδίο, το εκπαιδευτικό πεδίο κ.ο.κ.
- Λαμβάνουν υπόψη την περίσταση επικοινωνίας (και σχετικές παραμέτρους, όπως: «ποιος/οι», «πότε», «γιατί», «πού»...).
- Επιλέγουν κατάλληλα (οικεία, προσιτά, ενδιαφέροντα) θέματα (π.χ., «Οικογένεια», «Κατοικία», «Διασκέδαση»...).
- Εστιάζουν σε ποικίλες γλωσσικές πράξεις και λειτουργίες, όπως είναι ο χαιρετισμός, η προτροπή, η πληροφόρηση, η αφήγηση, η περιγραφή, η επιχειρηματολογία...).
- Υποστηρίζουν τη ρητή διδασκαλία της γραμματικής, και ευρύτερα της γλώσσας, σύμφωνα με την περίσταση επικοινωνίας ή/και το κείμενο.
- Είναι ευέλικτες και ευπροσάρμοστες («φιλικές και μη δογματικές»).
- Είναι δημιουργικές και έχουν παιγνιώδη μορφή.

Ακολουθεί ενδεικτικός, και οπωσδήποτε όχι εξαντλητικός, κατάλογος καλών πρακτικών, αναφορικά με την αποτελεσματική διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, οι οποίες αφορούν τη γλωσσική διδασκαλία τόσο σε τμήματα ταχύρρυθμης εκμάθησης της ελληνικής όσο και σε κανονικές τάξεις, όπου φοιτούν τα αλλόγλωσσα παιδιά [ενώ, παράλληλα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει το χρόνο της Εμπέδωσης, για εξατομίκευση και διαφοροποίηση της διδασκαλίας προς το σκοπό της ενίσχυσης των παιδιών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες (αλλόγλωσσων και γηγενών)]. Ως εκ τούτου, ο κατάλογος αυτός μπορεί να εμπλουτιστεί και να ενισχυθεί περαιτέρω.

- Οργάνωση της αίθουσας διδασκαλίας με τρόπο που να δίνονται πολλά ερεθίσματα στα παιδιά (π.χ., αξιοποίηση των πινακίδων, δημιουργία «γωνιάς βιβλιοθήκης» με μαξιλαράκια και χαλιά για να κάθονται τα παιδιά, δημιουργία «γωνιάς περιπτέρου» με περιοδικά εφημερίδες κ.λπ.).
- Χρήση ποικίλων εποπτικών και διδακτικών μέσων, κυρίως οπτικοακουστικών, στις περιπτώσεις που η επικοινωνία με τα αλλόγλωσσα παιδιά είναι δύσκολη.
- Χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και αξιοποίηση των δυνατοτήτων που αυτή προσφέρει.
- Επιλογή διδακτικού υλικού που παρουσιάζει μια θετική άποψη της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, αναδεικνύει διαπολιτισμικά στοιχεία και βοηθά τα παιδιά να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους.
- Επιλογή κειμένων, εικόνων, δραστηριοτήτων που εμπίπτουν σε θεματικές ενότητες, οι οποίες έχουν σχέση με τις ανάγκες, την ηλικία, τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς των παιδιών.
- Αξιοποίηση πολυτροπικών κειμένων, γιατί προσφέρουν διαφορετικές πηγές νοήματος, δεν περιορίζονται αποκλειστικά στον γραπτό λόγο και δίνουν ευκαιρίες στα αλλόγλωσσα παιδιά να αξιοποιήσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους, σε σχέση με τη μητρική τους γλώσσα.
- Εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας, η οποία θέτει στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας τη συνεργασία αλλόγλωσσων και γηγενών παιδιών, αξιοποιώντας το πολιτισμικό και γλωσσικό κεφάλαιο του καθενός στη διεκπεραίωση των μαθησιακών δραστηριοτήτων.

- Οργάνωση συνδιδασκαλιών μεταξύ των εκπαιδευτικών και εφαρμογή μαθητοκεντρικών μεθόδων διδασκαλίας.
- Οργάνωση δραστηριοτήτων που απαιτούν ανάπτυξη/χρήση ανώτερων νοητικά λειτουργιών και όχι απλά μηχανική επανάληψη και εφαρμογή.
- Αξιοποίηση του θεατρικού παιχνιδιού και της υπόδυσης ρόλων, που είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για την αντίληψη και χρήση της ορθής προφοράς και συμβάλλουν στη δημιουργία μιας πολύ ευχάριστης και δημιουργικής ατμόσφαιρας.
- Οργάνωση παιγνιδιών «κοινωνικών συναναστροφών» (π.χ., παιγνίδι αυτοπαρουσίασης, παιγνίδι αλληλογνωριμίας, παιγνίδια εντός πλασματικών καταστάσεων, όπως για παράδειγμα ψωνίζω από το περίπτερο της γειτονιάς μου).
- Επιβράβευση των προσπαθειών που καταβάλλουν τα αλλόγλωσσα παιδιά για κατάκτηση της νέας γλώσσας και για επικοινωνία, παρά τα λάθη που τυχόν διαπιστώνονται.
- Επικεντρωμένη στο μαθητή ανάλυση και διόρθωση λαθών (τα οποία μπορεί να είναι τυχαία αλλά και συστηματικά, λόγω παρεμβολών της μητρικής γλώσσας), σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο (ως πρακτική που βοηθά να εντοπιστούν δύσκολες δομές της ελληνικής γλώσσας σε σχέση με τη μητρική).
- Αξιοποίηση των ποιημάτων και των τραγουδιών που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της φωνολογικής επίγνωσης με έναν ενδιαφέροντα και ευχάριστο τρόπο για τα παιδιά.
- Διόρθωση των φωνολογικών λαθών με διάφορες μεθόδους, όπως είναι η χρήση ελάχιστων ζευγών, οι αρθρωτικές ασκήσεις, η χρήση ποιημάτων και τραγουδιών, οι επικοινωνιακές δραστηριότητες, τα γλωσσικά παιχνίδια, οι γλωσσοδέτες, οι παρηχήσεις κ.ά.
- Διόρθωση των γραμματικών και μορφολογικών λαθών στον γραπτό λόγο, με τη διατύπωση και διδασκαλία κανόνων (η οπτικοποίηση των κανόνων με την ανάρτησή τους στις πινακίδες και η πρόκληση συνειρμών, βοηθά τους μαθητές να ανατρέχουν σε αυτούς κάθε φορά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες).